

סילבוס

החברה הערבית בישראל - 59623

תאריך עדכון אחרון 27-11-2013

נקודות זכות באוניברסיטה העברית: 2

היחידה האקדמית שאחראית על הקורס: מדיניות ציבורית

השנה הראשונה בתואר בה ניתן ללמוד את הקורס: 1

סמסטר: סמסטר א'

שפת ההוראה: עברית

קמפוס: הר הצופים

מורה אחראי על הקורס (רכז): איאד זחאלקה

דוא"ל של המורה האחראי על הקורס: iyadzh@gmail.com

שעות קבלה של רכז הקורס: יום ג', 14:00-16:00

מורי הקורס:

ד"ר איאד זחאלקה

תאור כללי של הקורס:

הקורס נועד להציג בפני הסטודנטים את מאפייני החברתיים והפוליטיים של החברה הערבית

בישראל. הקורס יבחן את החברה הערבית מזוויות ראייה שונות במגוון עשיר של נושאים מתחומי ההיסטוריה, מדע המדינה, משפט, כלכלה, תקשורת, חינוך, תרבות, סוציולוגיה, אנתרופולוגיה וגיאוגרפיה. הקורס ידון בתהליכים ובמגמות החברתיים התרבותיים והפוליטיים שהתחוללו בקרב הערבים בישראל מאז קום המדינה, וכיצד מגמות ותהליכים אלה הזינו את מאבק הזהויות של המיעוט הערבי בין הזהות הלאומית, הדתית והאזרחית ישראלית. כמו כן ידון הקורס בעתידם של הערבים בישראל מנקודת המבט של החזון העתידי שהתוו גורמים שונים בחברה הערבית ומנקודת המבט של הוגים ישראלים.

במקביל יבחן הקורס את השלכות הסביבה הישראלית כמדינה יהודית ודמוקרטית על החברה הערבית ועל המדיניות בה נקטו הממשלות השונות כלפי הערבים במישורים השונים. הקורס ידון במדיניות הממשלתית המשתקפת ממסקנות ועדת החקירה הממלכתית לביורר ההתנגשויות בין כוחות הביטחון ובין אזרחים ערבים-ישראלים, שנודעה בשם יושב הראש שלה, השופט תאודור אור.

מטרות הקורס:

ללמד את הסטודנטים על המאפיינים והאתגרים של החברה הערבית בישראל, ועל המדיניות ביחס לאתגרים אלה. לפתח חשיבה בקרב הסטודנטים כיצד ניתן לשפר מדיניות זו, ולהציע חלופות ישימות בהתמודדות עם אתגרים אלה.

תוצרי למידה

בסיומו של קורס זה, סטודנטים יהיו מסוגלים:

לפרק לגורמים את המצוקות והבעיות והאתגרים שעומדים בפני קידום החברה הערבית וצמצום הפערים בינה לבין החברה הכללית.

□ לזהות את התהליכים המתפתחים בקרב המיעוט הערבי בישראל במישור הפוליטי, החברתי, התרבותי והכלכלי, השינוי המתחולל במעמד החברתי והכלכלי, וכן מצוקותיהם של האזרחים הערבים.

□ להעריך את הכיוונים אליהם יובילו תהליכים אלה מבחינת המצב החברתי כלכלי, הזהות המתגבשת וההגדרה העצמית, היחס אל המדינה ומוסדותיה, ועמדות הציבור בסוגיות הפוליטיות שבמחלוקת. □ להתוות מדיניות אשר תספק מענה הולם למצוקות ולבעיות מהן סובלת החברה הערבית ותפעל לצמצום הפערים בינה לבין החברה הכללית.

□ להציע תוכנית מעקב אחר ביצוע של מדיניות לטיפול במצוקות ובבעיות של החברה הערבית. להעריך את מידת ההתקדמות בהתמודדות עם המצוקות והבעיות של החברה הערבית ולתקן את המתווה של המדיניות תוך כדי בצוע.

□ לבקר תכניות היישום של המדיניות ולהציע חלופות ראויות יותר והולמות בנסיבות העניין.

דרישות נוכחות (%) :

100%

שיטת ההוראה בקורס: הרצאות פרונטליות ודיונים

רשימת נושאים / תכנית הלימודים בקורס:

רשימת נושאים / תכנית הלימודים בקורס:

□ שיעור ראשון: היבטים דמוגרפיים והפסיפס העדתי והחלוקה הגיאוגרפית והשלכותיה. מעבר החברה הערבית מרוב הגמוני למיעוט במדינת ישראל, גידול החברה הערבית ביחס לחברה היהודית במדינה. חלוקת החברה הערבית לעדות ומגזרים שונים, המאפיינים של כל עדה ומגזר, והיחסים בין העדות והמגזרים השונים.

□ שיעור שני: מגמות ותהליכים שהתחוללו בקרב הערבים בישראל התהליכים הסותרים שהתחוללו בקרב החברה הערבית, תמורות חברתיות, ואימוץ התרבות המודרנית כאורח חיים לצד התחזקות הזהות הדתית. מאבק הזהויות בקרב המיעוט הערבי בין הזהות הערבית, הזהות הפלסטינית, הזהות הדתית, והזהות הישראלית. האירועים המהווים ציוני דרך עבור המיעוט הערבי בישראל והשלכותיהם על התגבשות הערבים בישראל: מלחמת ששת הימים, ביטול הממשל הצבאי, יום האדמה הראשון, אירועי סברה ושתילה, האינתיפאדה הראשונה, הסכמי אוסלו, אירועי אוקטובר 2000, והאינתיפאדה השנייה.

□ שיעור שלישי: מפלגות ובחירות במגזר הערבי - פוליטיקה מקומית ודפוסי הצבעה לכנסת הזרמים הפוליטיים המובילים בחברה הערבית, ההנהגה המסורתית, המפלגה הקומוניסטית, הזרם הלאומי ערבי והזרם האסלאמי. דפוסי ההצבעה בבחירות לכנסת ובבחירות המוניציפליות.

□ שיעור רביעי: מגמות דתיות של המוסלמים בישראל מקומם של בתי הדין הדתיים בחברה הערבית והתפקיד שלהם בעיצוב החברה. המאבק בין הגורמים הדתיים לגורמים האזרחיים בנושא השיפוט בענייני המעמד האישי ומעמד הנשים בבתי הדין הדתיים ובחברה בכלל. התערבות המשפט הישראלי והשלכותיה על הדין הנהוג בבתי הדין השרעיים. הדינים הנהוגים בבתי הדין השרעיים. המתודולוגיה של פסיקת הלכה בבתי הדין השרעיים. התמודדות הגורמים האסלאמיים בישראל עם הסביבה הישראלית ותנאיה, והאתגרים העומדים בפני המוסלמים בישראל.

□ שיעור חמישי: המעמד המשפטי של האזרחים הערבים - מיעוט ערבי במדינה יהודית ודמוקרטיה, מודלים של יחסי מדינה-מיעוט במדינות דמוקרטיות שסועות מעבר המיעוט הערבי בישראל מרוב הגמוני למיעוט יהודית ודמוקרטיה. מאפייני הסביבה הישראלית במישור הפוליטי, המשפטי והכלכלי, מקומם של הערבים בסביבה זאת, והדינמיקה שנוצרה בין המיעוט הערבי והסביבה הישראלית.

□ שיעור שישי: המדיניות של הממשלות השונות כלפי המיעוט הערבי בישראל מה המדיניות שהתוו ממשלות ישראל לדורותיהן ביחס למיעוט הערבי - שילוב או הפרדה, הכלה או דחייה, שוויון או העדפה בשל השונות. האם המדיניות היא מתוכננת או יצירה של מציאות לאור הנסיבות השונות. "חסמים" ביישום המדיניות כלפי הערבים.

□ שיעור שביעי: המחלוקת בסוגיית המקרקעין הסכסוך הפנימי בין החברה הערבית למדינה ומוסדותיה בסוגיית הבעלות על המקרקעין, וההשלכות של הסכסוך הלאומי על הסוגיה הזאת. בין היתר יידון המצב של החברה הבדווית בנגב, שאלת תכניות המתאר ליישובים הערביים, והגבולות המוניציפליים של היישובים הערבים.

□ שיעור שמיני: החינוך, התרבות והתקשורת מצב מערכת החינוך הערבית, הישגי התלמידים הערביים, תכניות הלימודים והלימותם לתרבות הערבית והדתית שלהם. ההשתלבות באקדמיה, מוסדות אקדמאיים ערביים והמחקר המדעי. התפתחות התרבות הערבית. השפעת התקשורת הערבית על התהליכים המתרחשים בחברה הערבית.

□ שיעור תשיעי: זכויות קולקטיביות, ייחוד תרבותי ומעמד השפה הערבית החברה הערבית בישראל מהווה מיעוט לאומי ערבי אשר שפתו אינה השפה של הרוב, התרבות והמורשות הדתיות שונות. הדרישה לזכויות קולקטיביות ולקבע את מעמדה החוקתי של שפתו ושימור מורשתו ותרבותו.

□ שיעור עשירי: ייצוג במוסדות הציבוריים השותפות האזרחית ושילוב כל האזרחים, על מגוון קבוצות השייכות הלאומיות והדתיות, בניהול המדינה ומוסדותיה וכן במערכת קבלת ההחלטות בנושאים השונים.

□ שיעור אחד עשר: הממצאים של דו"ח ועדת אור וההמלצות שלה הגורמים להתפרצות אירועי אוקטובר 2000, השתקפות המדיניות הממשלתית בממצאים של ועדת אור והמסקנות וההמלצות של ועדת אור לתיקון המצב ומניעת אירועי התפרצות בעתיד. כיצד התמודדה הממשלה עם המלצות ועדת אור ויחס הציבור הערבי אליהם.

□ שיעור שנים עשר: החזון העתידי של הערבים בישראל מעמדה של החברה הערבית כמיעוט לאומי והחזונות העתידיים של שהגו גורמים שונים בחברה הערבית. התייחסות הציבור הערבי למסמכי החזון השונים ותגובת הוגים ישראלים ביחס למסמכי החזון השונים. ההשלכות של מסמכי החזון על המעמד המשפטי של הערבים בישראל.

□ שיעור שלושה עשר: מבט עתידי מבט עתידי באשר למקומה של החברה הערבית בישראל.

□ שיעור ארבעה עשר: סיכום ודיון.

חומר חובה לקריאה:

חומר חובה לקריאה:

חומר חובה לקריאה וחומר לקריאה נוספת, לפי שיעורים:

□ שיעור ראשון: היבטים דמוגרפיים והפסיפס העדתי והחלוקה הגיאוגרפית והשלכותיה. קריאת חובה:

עזיז חידר (עורך) (2005). ספר החברה הערבית בישראל: אוכלוסייה, חברה, כלכלה (ירושלים: מכון ון ליר- הקיבוץ המאוחד)

שטנדל, תשנ"ב □ א' שטנדל, ערביי ישראל בין פטיש לסדן, ירושלים: אקדמון - האוניברסיטה העברית, תשנ"ב, עמ' 64-118.

דני רבינוביץ (1993), נוסטלגיה מזרחית: איך הפכו הפלסטינים ל,ערביי ישראל. תיאוריה וביקורת, 4: 141-151.

קריאת רשות:

עוזי בנזימן, ומנסור עטאללה (1992), דיירי משנה: ערביי ישראל ומעמדם והמדיניות כלפיהם. (ירושלים: כתר הוצאה לאור), פרק א: דימויים ומציאות.

ברוך קימרלינג ויואל שמואל מגדל, פלסטינים עם בהיווצרותו (הוצאת כתר, 1999) (עמ' 145-167 רקע היסטורי).

שרה אוסצקי-לזר, הממשל הצבאי כמנגנון שליטה באזרחים הערבים: העשור הראשון, 1948-1958, עמ' 103-131.

□ שיעור שני: מגמות ותהליכים שהתחוללו בקרב הערבים בישראל
קריאת חובה:

אלחאג', מ' (2000), זהות ואוריינטציה בקרב הערבים בישראל: מצב של פריפריה כפולה, בתוך: רות גבזון ודפנה הקר (עורכים) השסע היהודי-ערבי בישראל: מקראה (עמ' 13-33). ירושלים: המכון הישראלי לדמוקרטיה.
ברזילי, ג' (2003). ערבים ויהודים בישראל. בתוך אפרים, י' ושביט, ז' (עורכים), מגמות בחברה הישראלית. האוניברסיטה הפתוחה.
קריאת רשות:
אבו-בקר, ח' ורבינוביץ ד' (2003). הדור הזקוף. ירושלים: כתר.

□ שיעור שלישי: מפלגות ובחירות במגזר הערבי - פוליטיקה מקומית ודפוסי הצבעה לכנסת
קריאת חובה:

גאנם, 2001 □ א' גאנם, "מפלגות וזרמים אידיאולוגים בקרב המיעוט הערבי-הפלסטיני בישראל",
מדינה וחברה, 1/1 (2001), עמ' 89-114.
מוהנד, 2005 □ מ' מוהנד, "הבחירות המקומיות בקרב המיעוט הערבי פלסטיני בישראל: התחזקות של החמולה ושקיעת המפלגות", הבחירות המוניציפאליות ביישוב הערבי והדרוזי: חמולתיות, עדתיות ומפלגתיות, בעריכת א' רכס ושי' אוסצקי-לזר, תל-אביב: אוניברסיטת תל-אביב, מרכז משה דיין לחקר המזרח התיכון ואפריקה, 2005, עמ' 18-24.
אלי רכס (עורך) המיעוט הערבי בישראל והבחירות לכנסת ה-17 (אוניברסיטת תל אביב, 2007).
מאג'ד אלחאג', מגמות בהצבעת הערבים בישראל לכנסת, המיעוט הערבי בישראל והבחירות לכנסת ה-17 (אלי רכס, עורך) (2007)
יוסף ג'בארין, ארגונים הלא ממשלתיים כאלטרנטיבה פוליטית □ מבט ביקורתי, המיעוט הערבי בישראל והבחירות לכנסת ה-17 (אלי רכס, עורך) (2007).
קריאת רשות:

Asa'd Ghanem, *The Palestinian-Arab Minority in Israel 1948-2000* (Albany: State University of New York Press, 2001).

יעקב לנדאו (1993). המיעוט הערבי בישראל, 1991-1997: היבטים פוליטיים. ספרית אשכולות, עם עובד, מכון לוי אשכול, האוניברסיטה העברית. פרקים 7 ו-8.
א"ב 11280/02 ועדת הבחירות המרכזית נ' ח"כ אחמד טיבי ואח', פ"ד נז (41, 63-12, 80-65, 93-90) פסק דינם של הנשיא ברק, שופטת המיעוט שטרסברג-כהן ופסק דינה של השופטת דורנר).
רע"א 6709/98 היועץ המשפטי לממשלה נ' רשימת מולדת-גשר (טרם פורסם).

□ שיעור רביעי: מגמות דתיות של המוסלמים בישראל
קריאת חובה:

זחאלקה, 2009 □ א' זחאלקה, בתי הדין השרעיים בין השיפוט לזהות, ירושלים: ההוצאה לאור של לשכת עורכי הדין, 2009.
זחאלקה, 2011 □ א' זחאלקה, "מעמד בתי הדין השרעיים בקרב הציבור הערבי, מיעוטים מוסלמיים במדינות רוב ל-מוסלמי, בעריכת א' רכס וא' רודניצקי, תל-אביב: אוניברסיטת תל אביב, מרכז משה דיין ללימודי המזרח התיכון ואפריקה ותכנית קונרד אדנאור לשיתוף פעולה יהודי-ערבי, 2011, עמ' 86-98.
קריאת רשות:
קרייני, 2003 □ מ' קרייני, "על ה'שלנו': רב-תרבותיות בהקשר הערבי-יהודי", עיוני משפט, כז, (2003), 71-108.

□ שיעור חמישי: המעמד המשפטי של האזרחים הערבים-מיעוט ערבי במדינה יהודית ודמוקרטית,

מודלים של יחסי מדינה-מיעוט במדינות דמוקרטיות שסועות:

קריאת חובה:

סבן, א' "הזכויות הקיבוציות של המיעוט הערבי-פלסטיני: היש, האין ותחום הטאבו", עיוני משפט כו (תשס"ב) 241, עמ' 159-241.

אמל ג'מאל, "זכויות קיבוציות למיעוטים מקוריים □ היבטים תיאורטיים ונורמטיביים", המיעוט הערבי במדינה היהודית, אלי רכס ושרה אוסצקי-לזר (עורכים) (תל אביב: מרכז דין, 2005).
קריאת רשות:

ברוך קימירלינג, מהגרים מתיישבים ילידים (תל-אביב: עלמא - עם עובד, 2004).
דני רבינוביץ (1993), נוסטלגיה מזרחית: איך הפכו הפלסטינים לערביי ישראל. תיאוריה וביקורת, 4, 141-151.

Yousef T. Jabareen, *Law, Minority and Transformation: A Critique and Rethinking of Civil Rights Doctrines*, 46 *Santa Clara Law Review* 513, 515-534 (2006).

□ שיעור שישי: המדיניות של הממשלות השונות כלפי המיעוט הערבי בישראל

קריאת חובה:

שטנדל, תשנ"ב □ א' שטנדל, ערביי ישראל בין פטיש לסדן, ירושלים: אקדמון □ האוניברסיטה העברית, תשנ"ב.

רבין, י' ולוצקי-ארד, מ' "האפליה התקציבית המתמשכת של המגזר הערבי" המשפט 11 (2001) 42.
קריאת רשות:

משה כהן, "על מי מוטלת ההוכחה" מחברות עדאלה 1 (1999) 37.
בג"צ 2814/97 ועדת המעקב העליונה לענייני החינוך הערבי נ' משרד החינוך, פ"ד נד (3) 233.
בג"צ 1113/99 עדאלה נ' השר לענייני דתות, פ"ד נד (2) 164.
בג"צ 6671/03 מונג'ד אבו גנאם נ' משרד החינוך (פס"ד מיום 24.1.05).
בג"צ 11163/03 ועדת המעקב העליונה לענייני ערבים בישראל נגד ראש הממשלה (פס"ד מיום 27.2.2006), פסק דינו של הנשיא ברק.

□ שיעור שביעי: המחלוקת בסוגיית המקרקעין

קריאת חובה:

אורן יפתחאל "אתנוקרטיה, גיאוגרפיה ודמוקרטיה - הערות על הפוליטיקה של ייחוד הארץ", אלפיים, גיליון 19, 2000.

רונן שמיר, "מושעים במרחב: הבדואים והמשטר המשפטי בישראל" משפט והיסטוריה (דניאל גוטווין, מנחם מאונטנר, עורכים), מרכז זלמן שזר לתולדות ישראל, (י-ם 1999), 473.
קריאת רשות:

אורן יפתחאל וסנדי קדר, "על עוצמה ואדמה: משטר המקרקעין הישראלי" תיאוריה וביקורת, כרך 16 (2000).

יוסף ג'בארין, "עשור לפס"ד קעדאן: הרהורים ביקורתיים על השוויון" מעשי משפט ג' 173 - 189 (2010).

יעקב בן-שמשי, אינדיבידואליות ופוסט-לאומיות בפרשת קעדאן: תגובה ליוסף ג'בארין מעשי משפט ג' (2011) 191-198.

בג"צ 6698/95 קעדאן נ' מינהל מקרקעי ישראל, פ"ד נד (1) 258.
אלכסנדר (סנדי) קדר, "מחוזות החולשה: המשפט הישראלי והמרחב האתנו-לאומי בישראל", מדינה וחברה 4 (תשס"ד) 845.

רות גביוון, "ציונות בישראל? בעקבות בג"צ קעדאן" משפט וממשל, כרך ו' (יולי 2001), 25.
נטע זיו, ורון שמיר, "בנה ביתך: פוליטיקה גדולה ופוליטיקה קטנה במאבק על אפליה בקרקע", תיאוריה וביקורת 16 (2000) 45.

- קדר, א' "מחוזות החולשה: המשפט הישראלי והמרחב האתנו-לאומי בישראל", מדינה וחברה 4 (תשס"ד) 845.
- קרימניצר, מ' וכהן, י' "הכניסה לערבים אסורה" (מאמר דעה, המכון הישראלי לדמוקרטיה, 23.3.10).
- הלל כהן (2000), נפקדים נוכחים: הפליטים הפלסטיניים בישראל מאז 1948 (ירושלים, המרכז לחקר החברה הערבית בישראל).
- בג"צ 5108/04 אבו גודה נ' שרת החינוך (פס"ד מיום 9.9.2004).
- בג"צ 6532/94 אבו-כפ נ' שר החקלאות, פ"ד נ(4) 391.
- בג"צ 840/97 סבית נ' ממשלת ישראל, פ"ד נז(4) 803.
- שיעור שמיני: החינוך, התרבות והתקשורת
קריאת חובה:
יורם רבין, הזכות לחינוך (נבו, ירושלים, 2003), 147-446.
- מאג'ד אלחאג' (1996) חינוך בקרב הערבים בישראל: שליטה ושינוי חברתי, מאגנס, ירושלים.
- ח'אלד אבו-עסבה, מבנה אלטרנטיבי למערכת החינוך הערבי בישראל (ועדת המעקב לענייני החינוך הערבי, 2003).
- קריאת רשות:
ד"ר חגי קופרמינץ, פרופ' גבריאל סלומון, ד"ר יגאל רוזן ורביעה חסיסי, תפיסת האחר בקרב בני-נוער יהודים וערבים בישראל: 2004-2005 (המרכז לחקר החינוך לשלום, אוניברסיטת חיפה, 2007).
- בג"צ 4298/93 ג'בארין נ' שר החינוך והתרבות, פ"ד מח(5) 199.
- Yousef T. Jabareen, *Law and Education: Critical Perspectives on Arab Education in Israel*, *American Behavioral Scientist* 49(8):1052-1074 (2006).
- Human Rights Watch, *Second Class: Discrimination against Palestinian Arab Children in Israel's Schools* (New York, 2001).
- בג"צ 4091/96 אבו-שמיס נ' עיריית תל אביב-יפו (לא פורסם).
- רות גביזון, האם שוויון מחייב שילוב? המקרה של מערכת החינוך הממלכתי ביפו (תשנ"ח) (לא פורסם).
- רות גביזון, בית הספר היסודי בנווה שלום/ואחת-אל-סלאם: לקחים למערכת החינוך, בתוך: שפת אזרח בישראל (בעריכת דן אבנון) 111-160 (הוצאת מאגנס, 2006).
- דפנה בירנבוים-כרמלי, לא בבית ספרנו, מטעם 23, עמ' 39-47 (ספטמבר 2010).
- יונס אבו-אלהיגא (2005). למה לא קמה אוניברסיטה ערבית בישראל?, בתוך: אילן גור-זאב (עורך). קץ האקדמיה בישראל (עמ' 303-311) חיפה: אוניברסיטת חיפה.
- חוק חינוך ממלכתי, תשי"ג □ 1953, סעיפים 2,4,11.
- תקנות חינוך ממלכתי (מועצה מייעצת לחינוך הערבי), התשנ"ו-1996.
- רבין, י' הזכות לחינוך (נבו, ירושלים, 2003), 446-472.
- ח'אלד אבו-עסבה (2007) "החינוך הערבי בישראל: דילמות של מיעוט לאומי" מכון פלורסהיימר למחקרי מדיניות, 2007, 68-82.
- ג'בארין, י'. ואג'באריה, א'. (2010). חינוך בהמתנה: מדיניות הממשלה ויוזמות אזרחיות לקידום החינוך הערבי בישראל □ דו"ח מצב (הפקולטה למשפטים באוניברסיטת חיפה, ומרכז דיראסאת למשפט ומדיניות) (פרק 4 ואחרית דבר).
- הראל בן-שחר, ת'. אוטונומיה חינוכית, תוכנית-הליבה ומימון ציבורי של החינוך □ על חוק מוסדות חינוך תרבותיים ייחודיים, התשס"ח-2008 משפט וממשל י"ב תש"ע, 281-331.
- שיעור תשיעי: זכויות קולקטיביות, ייחוד תרבותי ומעמד השפה הערבית
קריאת חובה:
אמל ג'מאל, "על מוסריות הזכויות הקולקטיביות של המיעוט הערבי", גיליון עדאלה האלקטרוני, מס'

11.

סבן, א' "הזכויות הקיבוציות של המיעוט הערבי-פלסטיני: היש, האין ותחום הטאבו" עיוני משפט כו, 269-305, 241, (2002).
ג'בארין, י' "על מעמדו החוקתי של המיעוט הערבי בישראל: הצעה חדשה לסדר" מדינה וחברה 7(1) 105-140: (2010).
סבן, א' ואמארה, מ' "על זכויות קיבוציות ומציאות: מעמד השפה הערבית בישראל", מדינה וחברה כרך 4 (2005) 885-909.
ג'מאל, א' "זכויות קיבוציות למיעוטים מקוריים □ היבטים תיאורטיים ונורמטיביים", המיעוט הערבי במדינה היהודית, אלי רכס ושרה אוסצקי-לזר (עורכים) (תל אביב: מרכז דין, 2005).
בג"צ 4112/99 עדאלה ואח' נ' עיריית תל-אביב-יפו, נו (5), 393.
קריאת רשות:
תפקיד השפה במצבי קונפליקט, בתוך: שפת אזרח בישראל (בעריכת דן אבנון) 161-178 (הוצאת מאגנס, 2006).
סבן, א' "קול (דו-לשוני) בודד באפלה? בעקבות בג"צ 4112/99 עדאלה נ' עיריית תל-אביב-יפו", עיוני משפט כז (תשס"ג) 109.
אבו-בקר, ח' (2001), מנהיגות פוליטיות ערביות: האומנם תופעה של שינוי חברתי? עמ' 344-354.
עזאזה, פ' ואחרים (עורכים) (2009). נשים ערביות בישראל: תמונת מצב ומבט לעתיד. תל אביב: הוצאת רמות-אוניברסיטת תל-אביב.
חליחל, א' (2008), רווקות בקרב נשים ערביות: הגורמים להתרחבות התופעה במרכז ישראל ובצפונה. בתוך ע' מנאע (עורך), ספר החברה הערבית בישראל (2), עמ' 283-312. ירושלים: מכון ון ליר.

□ שיעור עשירי: ייצוג במוסדות הציבוריים
קריאת חובה:

חוק החברות הממשלתיות, תשל"ה-1975, סעיפים 18א, 18א1.
חוק שירות המדינה (מינויים), תשי"ט-1959, סעיף 15א.
אילן סבן וסקוט סטיינר, על שני סוגים של ייצוג הולם, עבודה חברה ומשפט, כרך י"א (2005).
עלי חידר, ייצוג האזרחים הערבים בשירות המדינה, בחברות הממשלתיות, ובשלטון המקומי (דו"ח עמותת סיכוי 2005).
קריאת רשות:
בג"צ 6924/98 האגודה לזכויות האזרח בישראל נ' ממשלת ישראל, פ"ד נה (5) 15.
בג"צ 9472/00 ועד ראשי הרשויות הערביות בישראל נ' שר הפנים (לא פורסם).
סעיף 6ג לחוק שיווי זכויות האשה, תשי"א-1951.
חוק להרחבת הייצוג ההולם של בני העדה האתיופית בשירות הציבורי (תיקוני חקיקה),
התשע"א □ 2011. ג'בארין, י' "על 'הייצוג ההולם' לאוכלוסייה הערבית", אנליזה ארגונית, גיליון מס' 11, עמ' 36 (2007).
רות בן-ישראל, העדפה מתקנת בראי השוויון והצדק: הצגת הטענות המועלות, בתוך: העדפה מתקנת והבטחת ייצוג בישראל (בעריכת ענת מאור) (הוצאת רמות, 2004).

□ שיעור אחד עשר: הממצאים של דו"ח ועדת אור וההמלצות שלה
קריאת חובה:

דו"ח ועדת אור, "ועדת החקירה הממלכתית לבירור התנגשויות בין כוחות הביטחון לבין אזרחים ישראלים באוקטובר 2000", פרק א', פסקאות 1-67.
קריאת רשות
אור, □ 2004 ת' אור, שנה לדין וחשבון של ועדת החקירה הממלכתית לחקר אירועי אוקטובר 2000, תל-אביב: אוניברסיטת תל-אביב, תכנית קונרד אדנאור לשיתוף פעולה יהודי-ערבי, 2004.

גביזון, 2010 □ ר' גביזון, הרהורים על ועדות חקירה ועל מעמד המיעוט הערבי בישראל, תל-אביב: אוניברסיטת תל-אביב, תכנית קונרד אדנאור לשיתוף פעולה יהודי-ערבי, 2010.
ח'טיב, 2007 □ ה' ח'טיב, הערבים בישראל □ שלוש שנים לפרסום דוח ועדת אור, תל-אביב: אוניברסיטת תל-אביב, מרכז משה דיין לחקר המזרח התיכון ואפריקה, 2007.

□ שיעור שנים עשר: החזון העתידי של הערבים בישראל
קריאת חובה:

גאנם ומוסטפא, 2008 □ א' גאנם ומ' מוסטפא, "החזון העתידי כמצע פוליטי ורעיוני קולקטיבי של הפלסטינים בישראל", בין חזון למציאות: מסמכי החזון של הערבים בישראל 2006-2007, בעריכת ש' אוסצקי-לזר ומ' כבהא, ירושלים: הפורום להסכמה אזרחית, עמ' 83-96.
ג'מאל, 2008 □ א' ג'מאל, "חזונות עתידיים ודילמות עכשוויות: על האתוס הפוליטי של הפלסטינים-אזרחי ישראל", בין חזון למציאות: מסמכי החזון של הערבים בישראל 2006-2007, עריכת ש' אוסצקי-לזר ומ' כבהא, ירושלים: הפורום להסכמה אזרחית, עמ' 13-35.
קריאת רשות:

"החזון העתידי לערבים הפלסטינים בישראל" (ועד ראשי הרשויות המקומיות הערביות, דצמבר 2006).

יוסף ג'בארין, "חוקה שוויונית לכל? על חוקה וזכויות קולקטיביות של האזרחים הערבים בישראל" מוסאוא, נובמבר 2006.

"חוקה דמוקרטית" (עדאלה, 2007).

"הצהרת חיפה" (מדה אל-כרמל, 2007).

אמנת כינרת (2001).

מדינה וחברה, כרך 7(1) (גיליון מיוחד בעניין ארבעת מסמכי החזון).

"חוקה בהסכמה" (המכון הישראלי לדמוקרטיה, 2005).

אוסצקי-לזר, ש' וכבהא, מ' (עורכים) (2008), בין חזון למציאות: מסמכי החזון של הערבים בישראל 2006-2007. ירושלים: הפורום להסכמה אזרחית.

מדינה וחברה, 2010, כרך 7(1) (גיליון מיוחד בעניין ארבעת מסמכי החזון).

□ שיעור שלושה עשר: מבט עתידי

קריאת חובה:

שבע דרכים, 1999 □ שבע דרכים: אופציות תאורטיות למעמד הערבים בישראל □ תקציר מחקר, גבעת חביבה: מכון מחקרי השלום, 1999 (בלא ציון מחבר).

אילן סבן, "בית המשפט העליון והמיעוט הערבי-פלסטיני: תמונה (ותחזית) לא בשחור לבן", משפט וממשל ח' 74-23 (2005).

קריאת רשות:

יוסף ג'בארין, "על מעמדו החוקתי של המיעוט הערבי בישראל: הצעה חדשה לסדר" מדינה וחברה 105-140: (2010) 7(1).

אמנון רובינשטיין וברק מדינה, המשפט החוקתי של מדינת ישראל (2005), פרק 6.

אמנון רובינשטיין וברק מדינה, המשפט החוקתי של מדינת ישראל (2005), פרק 7, עמ' 411-455.

פלד, י' (2000), זרים באוטופיה: מעמדם של הפלסטינים בישראל, בתוך: ר' גביזון וד' הקר (עורכים) השסע היהודי-ערבי בישראל: מקראה (עמ' 213-244) ירושלים: המכון הישראלי לדמוקרטיה.

□ שיעור ארבעה עשר: סיכום ודיון.

חומר לקריאה נוספת:

ראה סעיף "חומר חובה לקריאה"

הערכת הקורס - הרכב הציון הסופי :
מבחן מסכם בכתב/בחינה בעל פה 0 %
הרצאה 0 %
השתתפות 30 %
הגשת עבודה 70 %
הגשת תרגילים 0 %
הגשת דו"חות 0 %
פרויקט מחקר 0 %
בחנים 0 %
אחר 0 %

מידע נוסף / הערות:

פירוט הרכב הציון הסופי:

הציון יחולק לשני חלקים 30% על נוכחות והשתתפות פעילה ו- 70% נייר עמדה באורך בין 5 עמודים כולל דף שער ודף מקורות, אותו יתבקשו להגיש הסטודנטים בסוף הקורס באחד הנושאים שדן בהם הקורס.